دو فصل‌نامه علمی تخصصی
مطالعات اجتماعی
سال هفتم، ش دوازدهم، بهار و تابستان ۱۴۰۰
صفحات ۱۱۶ ـ ۹۶

Studies Of Socail
Year.۷, No.۱۲
Spring and Summer ۲۰۲۱
P ۹۶-۱۱۶

بازنمایی خانواده در سریال طنز فیس‌بوک و نقد آن از منظر اسلام

دکتر فاضل حسامی
سلطان نوری

چکیده

وسایل ارتباط‌جمعی گاهی موضوعاتی را موردتوجه قرار داده برجسته می‌کنند که بازخوانی آن‌ها باعث دقت بیشتر در برنامه‌ریزی‌ها می‌شوند. در کشوری مانند افغانستان انواع رسانه با کارکردهایی مختلف و اهداف متفاوت فعالیت دارند، تلویزیون (عصر) یکی از این رسانه‌ها است با کارکردهایی متنوع ازجمله پخش سریال‌های خانوادگی با محتوای طنز که یکی از سریال‌های خانوادگی با محتوای طنز سریال فیس‌بوک است، این سریال از زاویه‌ها و اضلاع مختلف جای تحقیق دارد که نوشتار حاضر سریال موردنظر با روش نشانه‌شناسی جان فیسک قسمت‌هایی از سریال که بیشتر به موضوع خانواده- روابط بین اعضاء در خانواده اعم از زن و مرد و فرزندان، آداب‌ورسوم ازدواج و همسرگزینی- پرداخته، در این مجموعه موردنظر بوده است. بنا بر نتایج به‌دست‌آمده از این پژوهش می‌توان یادآور شد در بازنمایی روابط زن و مرد در سریال شاهد روابط متشنج و نامناسب بین مردان وزنان هستیم، خانواده در سریال فوق طوری بازنمایی شده که بی‌اعتمادی در بین اعضاء خانواده (زن و مرد) نبود احترام متقابل در بین والدین و فرزندان موج می‌زنند، در روابط والدین با فرزندان شاهد برساختی پدرسالاری و خشونت هستیم به‌گونه‌ای که با کلیشه سازی شخصیت والدین با امرونهی همراه با خشونت و طبیعی‌سازی آن، همراهی و هم‌دلی با فرزندان و همچنین به مؤلفه‌های تربیتی و نظارتی والدین، توجهی چندان نشده و یا کمرنگ جلوه نموده. همچنین آداب‌ورسوم ازدواج و همسرگزینی در سریال خرافی و بی‌پایه و اساس بازنمایی شده است.

واژگان کلیدی: بازنمایی، خانواده، سریال، نشانه‌شناسی، طنز.

مقدمه

ارتباط میان افراد بشر در پهنه گیتی شرط اول و لازمه‌ی زندگی اجتماعی انسان‌ها است به قسمی که بدون ارتباط حیات اجتماعی قابل ادامه دادن نیست. در ارتباط میان انسان‌ها است که هنجارها و ارزش‌ها به وجود می‌آید، در طول تاریخِ تحول و تکامل افراد بشر ارتباط همیشه وسیله‌ی مناسب برای انتقال آموخته‌های انسان از نسلی به نسل دیگر بوده است... در طی قرون و اعصار گذشته در هیچ دوره‌ای چون عصر کنونی ارتباطات چنین شکوفایی و گستردگی نداشته است. این گستردگی هر دو نوع ارتباط میان فردی و جمعی آن‌چنان است که به فرموده دانشمندان علوم انسانی عصر کنونی را عصر ارتباطات نامیده‌اند. (محسنیان راد،۱۳۹۳: ۲) ارتباطات مهمترین عنصر در عصر حاضر به شمار می‌آید در همین راستا چارلز کولی عناصر سه‌گانه را در تعریف ارتباطات بیان کرده: الف) ارتباط، مبنای اساسی روابط انسانی به شمار می‌آید روابط انسان‌ها بر مبنای ارتباط بین افراد برقرار است، ب) روابط انسانی به‌وسیله ارتباط، عملاً برقرار می‌شود، ج) وسیله انتقال است که محتوای روابط انسانی و اطلاعات را از شخصی به شخص دیگر یا از گروهی به گروه دیگر منتقل می‌کند.(معتمد نژاد، ۱۳۷۱: ۳۸) در عصر کنونی رسانه‌های جمعی به‌ویژه تلویزیون به‌عنوان مهم‌ترین وسیله ارتباط‌جمعی کارکرد انتقال فرهنگی را عهده‌دارند به‌گونه‌ای که تلویزیون به‌عنوان پرقدرت‌ترین وسیله‌ی ارتباط‌جمعی در تکوین، تحکیم و تضعیف، جهت‌دهی فرهنگی و ایجاد یا عدم انسجام جامعه نقش اساسی دارد. (خیری، ۱۳۸۹:۱۷) وسایل ارتباط‌جمعی به‌خصوص تلویزیون با استفاده از نشانه‌ها به معنا سازی می‌پردازند و از این طریق به فرهنگ پیوند می‌دهند که اسم آن را می‌توان بازنمایی نهاد، بازنمایی به قول استوارت هال یکی از کردارهای فرهنگی است که فرهنگ را تولید می‌کند.(هال، ۱۳۹۱: ۲۳). بازنمایی روابط خانواده یکی از کلیدی‌ترین و مهم‌ترین شکل‌دهنده ارتباطات مطلوب میان اعضاء خانواده است.

پژوهش فوق درصدد کشف و به دست آوردن بازنمایی روابط خانواده در سریال طنز فیس‌بوک است که دریکی از شبکه‌های تلویزیونی افغانستان به نام شبکه تلویزیونی «عصر» در شهر هرات پخش‌شده است.

مفهوم‌شناسی

۱.مفهوم بازنمایی

۱-۱. بازنمایی در لغت

واژه بازنمایی در زبان فارسی معادل (representation) در زبان انگلیسی قرار داده‌شده

است که به‌صورت (بازنمایی) (بازنمودن) (نمایش) (نماینده) و...نیز به فارسی ترجمه‌شده است. فعل (represent) انگلیسی در اصل از واژه لاتینی (repraesentare) وام گرفته‌شده است که به معنای (باز ارائه دادن) (بازآوردن) (نمایش دادن) (نشان دادن) آمده است. (آیتو، جان، ۱۳۸۵:۹۹۵). عدهٔ دیگر برای واژهٔ بازنمایی معانیی مثل نمایش، نمایندگی، شبیه، تصویر، تمثال، بیان، توضیح ... عمل نشان دادن، ایجاد تصویر در ذهن. (آریانپور کاشانی، ج ۴: ۴۶۳۶) در واژه‌نامه کوچک انگلیسی آکسفورد برای واژه‌ی بازنمای دو معنا پیشنهادشده است:

۱. بازنمایی یک‌چیز یعنی توصیف و شناساندن آن و به ذهن متبادر کردنش به‌وسیله توصیف و تخیّل و نشان دادن؛ برقراری شباهت‌هایی باآنکه بیشتر در حس و ذهنمان انگاشته شده؛ همان‌طور که به‌عنوان‌مثال در جمله این تصویر، نصب شدن حضرت علی (ع) به دستان مبارک پیامبر اکرم (ص) در صحرای غدیر را بازنمایی می‌کند.

۲. بازنمایی به معنی نماد چیزی بودن، نشانه چیزی بودن و نمونه چیزی یا بدیل بودن هم به کار می‌رود؛ چنانکه، در جمله در مسیحیت، صلیب بازنمایی کننده رنج و مصلوب شدن مسیح است.(هال،۱۳۸۷: ۳۵۰)

۲-۱. بازنمایی در اصطلاح

بازنمای از منظر استوارت هال تولید معنا از طریق زبان است (هال، ۱۳۹۱: ۳۳) سخن هال که می‌گوید بازنمایی تولید معنا از طریق زبان است به این معنا است که معنا از طریق نشانه‌ها به‌ویژه زبان به وجودمی آید و زبان سازنده معنا برای اشیایی مادی و رویه‌های اجتماعی است. لذا آنچه واقعیت نامیده می‌شود خارج از دایره فرایند بازنمایی نیست، البته این سخن به این معنا نیست که جهان مادی واقعی وجود ندارد بلکه مهم معنای است که به جهان مادی و مادیات داده می‌شود.(مهدی زاده،۱۳۸۷: ۱۵) طبق این نظر معنادار شدن جهان درگرو بازنمایی آن است پس می‌توان گفت بازنمایی شیوه‌ای است که از طریق آن ما واقعیت را واجد معنا می‌سازیم همچنین معناهای که درباره خودمان و دیگران و جهان پیرامون ایجاد می‌کنیم از طریق بازنمایی با یکدیگر سهیم می‌شویم یا مورد مجادله قرار می‌دهیم.(همان،۱۶) پس از منظر هال معنا در ذات وجود ندارد بلکه ساخته می‌شود و نتیجه و محصول یک‌رویه دلالتی است. درواقع هال نیز مانند فوکو، معتقد است که بازنمایی تحت نظر قدرتی خاص تولید و توزیع می‌شود و در کنترل قدرتی مسلط قرار دارد که مشروعیت و مقبولیت مفاهیم را تعیین می‌کند. (بشیری و اسکندری، ۱۳۹۲)

۲. مفهوم خانواده

۲-۱. مفهوم خانواده در لغت

لغت‌دانان فرهنگ فارسی مفهوم خانواده را به معانی همچون: اهل خانه، اهل‌البیت. یا مجموعهٔ افراد دارای پیوند سببی یا نسبی که در زیر یک سقف زندگی می‌کنند. مجموعه خویشاوندان، خاندان. (معین، ۱۳۸۱، ج ۱: ۶۱۳) به‌کاربرده است برخی دیگر خانواده را به کوچک‌ترین واحد اجتماعی که شامل پدر، مادر و فرزندان آن‌ها است، تعریف نموده‌اند (عمید ۱۳۸۹: ۴۷۲) معادل عربی خانواده واژه‌های همچون اهل، الأسره، اهل‌البیت ذکرشده است: در مفردات گوید: اهل الرجل در اصل کسانی‌اند که با او در یک‌خانه زندگی می‌کنند، بعد به‌طور مجاز به کسانی که او و آن‌ها را یک نسب جمع می‌کند اهل‌بیت آن مرد گفته‌اند. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲، ج ۱: ۹۶) برخی دیگر از لغت‌دانان مثل دهخدا خانواده را به معنای خاندان و اهل خانه می‌داند.(دهخدا: ۱۳۸۵.) درنتیجه ماحصل آنچه از تعاریف ذکرشده به دست می‌آید این است که خانواده در لغت به کسانی گفته می‌شود که باهم دیگر یک پیوند نسبی و یا سببی دارند و در یک مجموعه‌ی زندگی می‌کند، ممکن است در زیر یک سقف هم زندگی نکنند.

۲-۲. مفهوم خانواده در اصطلاح

خانواده در اصطلاح: عبارت است از واحد اجتماعی که شامل پدر و مادر و فرزندان آن‌ها است، گاه به معنی وسیع‌تر بستگان دور و نزدیک را نیز جزو خانواده به شمار می‌برند.(عمید،۱۳۸۲: ۸۲۹) برخی خانواده را در مفهوم محدود آن معنی می‌کنند و قائل‌اند که از یک واحد اجتماعی، ناشی از ازدواج یک زن و یک مرد که به همراه فرزندان پدید آمده از آنان، خانواده تشکیل می‌شود. در تعریف دیگر، خانواده: گروهی از افراد دانسته شده که از راه خون، زناشویی و یا فرزندپروری با یکدیگر ارتباط می‌یابند و طی یک دوره زمانی نامشخص، باهم زندگی می‌کنند.(روحانی، ۱۳۸۹: ۸) برخی خانواده را گروه از اشخاص می‌داند که با پیوندهای خویشی مستقیم به هم متصل می‌شوند و اعضای بزرگ‌سال آن مسئولیت نگهداری کودکان را به عهده‌دارند.(دهقان، ۱۳۹۵: ۱۰.)

۳. مفهوم سریال

۳-۱. مفهوم سریال در لغت

معادل فارسی واژه (Serial) در لغت‌نامه فارسی عمید چنین بیان‌شده است: مسلسل، پیاپی، جزءبه‌جزء، داستانی که جزءبه‌جزء منتشر شود گفته می‌شود.(عمید، ۱۳۸۲: ۱۲۰۳)

۳-۲. سریال در اصطلاح

سریال معنی خاصی در اصطلاح علمی ندارد اما در اصطلاح روزمره و عرف امروزی معمولاً یک برنامه ادامه‌دار است که پی‌درپی و به‌صورت قسمت به قسمت از طریق رادیو و یا تلویزیون ارائه می‌گردد. سریال‌ها به‌طورمعمول از قوس داستانی اصلی پیروی می‌کند.

۴. مفهوم طنز

۴-۱. طنز در لغت

واژه طنز در لغت‌نامه‌های همچون: الصحاح، المحیط فی الغه، لسان العرب و تاج العروس به معنای سخریه و به باد تمسخُر گرفتن آمده است، الصحاح می‌گوید: الطنز: السخریهٔ (جوهری، ۱۴۱۰، هج ق) و همچنین در باقی از کتب لغت یادشده. همچنین به معنای طعنه زدن است ولی معنای اصلی که در قبل به کار می‌رفته است به معنای تیغ جراحی است. در فرهنگ فارسی عمید (طنز) مصدر، عربی از واژه (طَ ن ز) به معنایی فسوس- کردن، ریشخند کردن، مسخره کردن، نازکردن طعنه، سرزنش ناز و کرشمه کردن آمده است.(عمید، همان: ۱۴۰۵)

۴-۲. طنز در اصطلاح

در ادبیات طنز به نوع خاصی از آثار منظوم یا منثور ادبی گفته می‌شود که اشتباهات یا جنبه‌های نامطلوب رفتار بشری، فسادهای اجتماعی و سیاسی یا حتی تفکرات فلسفی را به شیوه‌ای خنده‌دار به چالش می‌کشد.(اصلانی،۱۳۸۵: ۱۴۰) در تعریف طنز آمده است: «اثری ادبی که با استفاده از بذله، وارونه‌سازی، خشم و نقیضه، ضعف‌ها و تعلیمات اجتماعی جوامع بشری را به‌نقد می‌کشد.» جانسون طنز را این‌گونه معنی می‌کند: شعری که در آن شرارت و حماقت سانسور شده باشد.(همان)

۵. مفهوم نقد

۵-۱. نقد در لغت

نقد در لغت: ابن منظور در مور واژه نقد در لغت‌نامه لسان العرب می‌گوید مییزْ الدراهِم و إخراجُ الزَّریْفِ منها یعنی نقد به معنای جدا کردن سره کردن درهم و شناخت اصلی و قلابی آن است، سره کردن، جدا کردن پولِ خوب از بد. ظاهر ساختن عیوب یا محاسن کلام و نیز به معنای پول وبها و آنچه فی الحال داده شود، خلاف نسیه.(ابن منظور، ۱۴۱۴، ج ۳: ۴۲۵)

در فرهنگ عمید آمده است: نقّاد به کسی گفته می‌شود که سره کننده و جداکننده خوب از بد باشد، کسی که درهم و دینار را وارسی کند و خوب و بدش را از هم جدا کند.(عمید،۱۳۸۲: ۱۹۱۴)

۲-۵. نقد در اصطلاح

نقد اصطلاح علمی خاصی ندارد، آنچه را که نگارنده از لابه‌لای مکتوبات نویسندگان یابیده است نقد به مفهوم داوری و قضاوت دوجانبه در مورد یک گزاره است. نقد یعنی پیدا کردن خوبی‌ها از میان بدی‌ها. نقد به یک اثر کمک می‌کند که آن اثر اعتبار یابد. نقدهای مثبت و منفی: نقد مثبت یک اثر باعث پیدا شدن طرف دارانی برای یک اثر است ولی نقد منفی باعث می‌شود که طرفداران به بحث و مجادله با منتقد یا منتقدان بپردازند... امروزه نقد در تمامی عرصه‌ها علمی فرهنگی سیاسی و...وجود دارد و این نقد باعث پیشرفت اثر یا شخص می‌شود. البته در نقد باید به دیگران و نظرات آن‌ها احترام بگذاریم. نقد باید با رعایت اصول اخلاقی و با دیدی کارشناسانه انجام شود.

چارچوب نظری تحقیق

نظریه‌های بازنمایی

دریک تقسیم‌بندی کلی بازنمایی در سه دسته کلی قرار می‌گیرند از آن به نظریه‌هایی بازنمایی یاد می‌شود که عبارت‌اند از: الف؛ نظریه بازتابی ب؛ نظریه ارادی یا قصد گرا ج؛ نظریه برساختی

۱.رهیافت بازتابی

براساس رویکرد بازتابی، معنی در شیء، شخص، ایده یا رویداد موجود در جهان خارج نهفته است و زبان مانند آینه‌ای عمل می‌کند که معنی حقیقی را به همان صورت که در جهان خارج وجود دارد، بازتاب می‌دهد.(مهدی زاده،۱۳۸۷: ۲۴) بهترین مثال را که می‌توان در مورد این نظریه بیان نمود این است نقاشی که از طبیعت کشیده شده است بازتاب از آن طبیعت است که در خارج چشم مارا نوازش می‌دهد، البته در نقد این دیدگاه و نظریه گفته‌شده این نقاشی که به‌عنوان یک نشانه دیداری است درست است که تصویر دوبعدی از یک طبیعت است ولی آن را نباید با اصل طبیعت اشتباه گرفت. همچنین درباره نشانه‌های نوشتاری و گفتاری که نمی‌تواند بازتاب‌دهنده واقعی آن شئ خارجی باشد، نشانه‌ها وقتی بازتاب‌دهنده شیء است که طرف مقابل رمز بکار برده شده را بداند در فرهنگ طرف باشد و إلا نمی‌داند، از واژه گل سرخ کسی به گل پی می‌برد که واژه و رمز بکار برده شده آگاه باشد، پس درنتیجه این نظریه کلیت ندارد اگر بازتاب بود باید بدون دانستن رمز از واژه گل سرخ به گل کذای پی می‌برد.) هال،۱۳۹۱: ۳۵۷

۲. رهیافت تعمدی یا قصد گرا

راهیافت یا نظریه دوم در مورد بازنمای از طریق زبان راهیافت تعمدی یا قصد گرا است برعکس رهیافت بازتابی این نظریه درباره بازنمایی استدلال می‌کند که معنا خارج از ذهن گوینده و نویسنده وجود ندارد این گوینده یا مؤلف است که معنای موردنظر و منحصربه‌فرد خود را از طریق زبان برجهان تحمیل می‌کند. لغات همان معنایی را می‌دهند که مؤلف می‌خواهد. بازنمایی از منظر این گروه یعنی تولید معنای ذهنی و ارائه آن برای دیگران. در تعریف قصد گرای آورده‌اند: قصد گرایی عبارت است از این نظریه که معنا یا تفسیر یک اثر با نیات صاحب اثر مرتبط بوده یا توسط آن تحدید و تعیین می‌گردد.(عابدی سرآسیاب و دیگران، ۱۳۸۹:۶۹) این نظریه معمولاً با عنوان: «قصد گرایی» و احیانا: «ایدئولوژی مؤلف» و در اصطلاح معناشناسی، نظریهٔ «قطعیت به نیت مؤلف».(فضیلت، ۱۳۸۵: ۱۶۵) نامیده می‌شود.

۳. رهیافت ساختارگرا یا سازه انگار

رهیافت یا نظریه ساختارگرا به بازنمایی مدعی است که معنا نه در خارج است و نه در افراد بلکه معنا در زبان و نشانه‌های زبانی است که ساخته می‌شود. به عبارت دیگر به اعتقاد سازه گرایان زبان یک نظام اجتماعی است که خارج از چارچوب قواعد، رمزها و قراردادهای زبانی نیست.

استوارت هال درباره این نظریه چنین نوشته است: رویکرد سوم این ویژگی اجتماعی و همگانی زبان را به رسمیت می‌شناسد. این رویکرد تائید می‌کند که نه چیزها به‌خودی‌خود، و نه کاربران زبان، نمی‌توانند در زبان یک معنی پایدار ایجاد کنند. چیزها معنی نمی‌دهند: ما با استفاده از نظام‌ها نشانه‌ها و مفاهیم - بازنمایانه، معنی را برمی سازیم. بنابراین به این رویکرد، رویکرد برساخت گرایانه یا برساخت گر معنی در زبان می‌گویند.(کوبلی، ۱۳۹۱،ج۳: ۳۵۹) استوارت هال دراین‌باره می‌گوید البته نشانه‌ها ممکن است بُعد مادی هم داشته باشند. نظام‌های بازنمایی دربرگیرنده صداهای واقعی که با تارهای صوتی تولید می‌کنیم، تصاویری که با دوربین‌ها روی صفحات حساس به نور خلق می‌کنیم، علاماتی که روی صفحات رسم می‌کنیم، ضربات دیجیتالی که به‌صورت الکترونیکی منتقل می‌کنیم هستند. بازنمایی نوعی عمل یا نوعی «کار» است که از اشیا و اسباب مادی استفاده می‌کند. ولی معنا به کیفیت مادی نشانه وابسته نیست، بلکه به کار ویژه نمادین آن وابسته است؛ زیرا صدا یا واژهٔ خاص مفهوم را نمایندگی می‌کند، نشان می‌دهد، یا بازنمایی می‌کند؛ یعنی می‌تواند در قالب زبان، به‌صورت یک نشانه، عمل کند و معنا را برساند یا، چنانکه سازه انگاران می‌گویند، بر معنا دلالت می‌کند.(هال،

۱۳۹۱: ۵۰) فردینان دو سوسور به‌عنوان پدر زبان‌شناسی جدید شناخته‌شده است. وی در سال ۱۸۵۷ در ژنو به دنیا آمد و بیشتر در پاریس کارکرد. آنچه برای ما اهمیت دارد آن قسمت از آراء سوسور است که در مورد بازنمایی و تأثیر تعریف او از الگوی زبان است و موجب شکل‌گیری رهیافت نشانه‌شناسی نسبت به بازنمایی گردید.

سوسور از یک وجه زبان را به دو بخش تقسیم می‌کند. بخش نخست شامل قواعد و رمزهای عمومی زبانی است که همه‌ی کسانی که از زبان استفاده می‌کنند باید بدانند. وی این بخش را ساختار قاعده محور زبان (langue) می‌نامد که تولید جملات درست را امکان‌پذیر می‌نماید و بخش دوم عبارت است از اعمال خاص حرف زدن یا نوشتن که (parole) نامیده می‌شود. ازنظر سوسور آن‌که دارای ساختار بنیادین است و می‌توان آن را با دقت یک علم مطالعه نمود همان لانگوست و به همین دلیل وی را ساختار گرا نامیدند.

درنتیجه به دست می‌آید که طبق نظر سوسور معنای یک‌لفظ به‌وسیله واقعیت مادی ایجاد نمی‌شود بلکه واژگان در رابطه با یکدیگر معنا بخش می‌شود این الفاظ در جهان خارج و واقع ما به ازای حتمی و واقعی ندارد. لذا زبان منعکس‌کننده واقعیت از پیش موجود نیست بلکه خود زبان سازنده واقعیت است. باید توجه نمود سوسور نسبت به معنا یک دیدگاه کلی‌نگر دارد به این معنا که هیچ تک واژهای را نمی‌توان معنا نمود مگر اینکه تفاوت‌ها و تمایز آن را با دیگر واژه‌ها در نظر بگیریم.(ر.ک: همان، ۱۰۲ -۱۰۳)

نظریه برساخت گرا امروزه موردپذیرش دانشمندان و تحلیل گران علوم ارتباطی قرارگرفته و این نظریه را بی‌نقص و اشکالی‌ترین نظریه‌های بازنمای دانسته‌اند و نسبت به این نظریه دوریکرد روشی وجود دارد رویکرد نشانه‌شناسی و رویکرد گفتمانی،

الف) رویکرد نشانه‌شناسی

سوسور به‌عنوان پایه‌گذار و پدر علم زبان‌شناسی سخن از نشانه‌ها به میان آورد بعد از او علم نشانه‌شناسی پایه‌گذاری گردید و بررسی نشانه‌ها موردتوجه قرار گرفت. همزمان فیلسوف آمریکایی «پیرس» را هم می‌توان از بنیان‌گذاران علم نشانه‌شناسی معرفی نمود. تحلیل نشانه شناختی نوین باکار زبان‌شناس سوئیسی فردیناند دوسوسور و فیلسوف آمریکایی چارلز ساندرز پیرس آغاز می‌شود (اسماعیلی، ۱۳۹۳: ۸۴) در رهیافت نشانه‌شناسی آنچه حایزاهمیت بوده و قابل‌توجه اینکه نه‌تنها واژه‌ها و تصاویر، بلکه خود اشیاء هم می‌توانند به‌مثابه نشانه دلالتگر بوده و تولید معنا نمایند.(هال، ۱۳۹۳: ۷۱) مثلاً لباس‌ها ممکن است کار ویژه‌ی فیزیکی ساده‌ای، یعنی پوشاندن بدن و حفظ آن از گزند آب‌وهوا، داشته باشند، ولی می‌توانند نشانه هم باشند.

ب) رویکرد گفتمانی

بنیان‌گذار پیش کسرت نظام گفتمانی در بازنمایی میشل فوکو فرانسوی است وی از گفتمان معنای متفاوتی ارائه کرد. قبل از فوکو اصطلاح گفتمان در حکم یک مفهوم زبانی و صرفاً به معنای بخشی از نوشتار یا گفتار مرتبط به کارمی رفت ولی وی معنای متفاوت به آن بخشید. منظور فوکو از گفتمان « مجموعه گزاره‌های است که به زبان امکان می‌دهد درباره موضوعی خاص در لحظه تاریخی خاص سخن بگوید یا دانش مربوط به آن موضوع را به گونه‌های بازنمایی کنند. گفتمان درباره تولید دانش از طریق زبان است ولی... ازآنجاکه همه کردارهای اجتماعی دربردارنده معنا هستند، و معناها آنچه انجام می‌دهیم – یا رفتار ما- را شکل می‌دهند و تحت تأثیر قرارمی‌دهند همه اعمال وجه گفتمانی دارد در این چارچوب مفهوم گفتمان صرفاً یک مفهوم زبانی نیست. گفتمان درباره زبان و عمل است.(هال،۱۳۹۳: ۸۵)

درنتیجه از منظر فوکو گفتمان موضوع را می‌سازد، ابژه‌های دانش را تعریف و تولید می‌کند و نحوه گفت‌وگوی معنادار درباره یک مضمون و دلیل و برهان تراشیدن برای آن را تعیین می‌کند. (مهدی زاده،۱۳۹۳: ۱۱۸)

۴. خانواده و اقسام آن

در یک نگاه کلی از منظر دانشمندان خانواده به اقسامی چندی تقسیم می‌شود:

خانواده از جهت حجم و جمعیت به خانواده گسترده و خانواده هسته‌ای تقسیم می‌شود. خانواده گسترده، خانواده‌ای است که در آن، حداقل دو نسل و یا بیشتر در کنار هم زندگی می‌کنند. این خانواده، مبتنی است بر رابطه خونی تعداد گسترده‌ای از افراد ازجمله والدین، فرزندان، پدربزرگ‌ها، مادربزرگ‌ها، عمه‌ها، دایی‌ها و ...باشد. امّا خانواده هسته‌ای، به یک واحد خانوادگی اطلاق می‌شود که در آن، پدر و مادر و فرزندانشان باهم زندگی می‌کنند.(بروس کوتن،۱۳۷۵: ۱۲۷)

خانواده از جهت ساختار قدرت درونی، به دو نوع خانواده پدرسالار و مادر سالار تقسیم می‌شود خانواده پدرسالار: به خانواده‌ای که پدر در آن از قدرت بالایی برخوردار باشد، خانواده پدرسالار (patriarchal family) اطلاق می‌شود. خانواده‌ای را که در آن، مادر از اقتدار بیشتری بهره‌منداست، خانواده مادرسالار (matriarch family) می‌نامند. خانواده فرزند سالار به خانواده‌ای گفته می‌شود که تعداد فرزندان اندک، هزینه‌های آنان بالا و کار اقتصادی آنان در خانه نادر است، ولیکن علیرغم این شرایط، فرزندان در این نوع خانواده ارزش محوری می‌یابند.(ساروخانی،۱۳۷۵: ۱۳۸)

۵. نظریه‌های خانواده

۱-۵. جایگاه خانواده در اسلام

اسلام خانواده را مظهر انس، الفت و آرامش مرد و زن دانسته که هرکدام با توجه به حدود وظایف خویش نقش خاصی در زندگی مشترک به عهده‌دارند، باتوجه به عدم تشابه جسمی و روحی زن و مرد وظایف خاصی به هرکدام محول گردیده است لذا تأمین هزینه زندگی زن را به مرد واگذار کرده است تا زن مجبور نباشد جهت تهیه مایحتاج زندگی فشار زیادی را تحمل کند و بتواند مسئولیت اساسی خود یعنی تربیت فرزندان و نسل آینده جامعه را به انجام برساند، این امر در حکم عدم اشتغال زن نیست، زن می‌تواند در حد توان خود به کارهای خارج از خانه مشغول شود و در تأمین درآمد خود از استقلال کامل برخوردار گردد اما این مسئله نباید به بزرگ‌ترین دغدغه و مهم‌ترین مسئولیت او تبدیل گردد.(روحانی، ۱۳۸۹: ۱۱) قرآن کتاب آسمانی مسلمانان به‌عنوان کتابی که به فرموده خود قرآن چیزی فروگزار نشده همه‌چیز در قرآن بیان‌شده، قرآن کتابی است که با عمل به دستورات آن سعادت دنیوی و اخروی شامل حال انسان می‌شود، در مورد اهمیت خانواده می‌فرماید. (و باز یکی از آیات لطف الهی آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی بیافرید که در کنار او آرامشی یافته و باهم انس‌گیرید و میان شما رأفت و مهربانی برقرار نمود و در این امر نیز برای مردم صاحب‌فکر، دلایل علم و حکمت حق آشکار است).(روم ۲۱)

۱-۱-۵. خانواده از دیدگاه شهید مطهری

ازنظر شهید مطهری، خانواده به‌طورکلی یک واحد اجتماعی است که از ترکیب و اجتماع زن و شوهر و فرزندان آن‌ها تشکیل می‌شود و قدرت اساسی حاکم بر آن، عواطف طبیعی است و هریک از فرزندان پس از بلوغ و کمال، یک واحد دیگر به وجود می‌آورند و احیاناً پدر و مادر که در اول، اساس خانواده‌ای بودند، در آخر عمر، جزء خانواده فرزند یا یکی از فرزندان قرار می‌گیرند.(پیکار، زینب و محمدی، اصغر، ۱۳۹۶: ۱۰۲) به عقیدهٔ شهید مطهری، اساس و ماهیت زندگی خانوادگی، شرکت و مالکیت نیست، بلکه وحدت است. این نوعی زندگی طبیعی است که قانون خلقت، طرح آن را در سرشت زن و مرد ریخته است، نه براساس شرکت سادهٔ طرفینی که دو نفر سرمایه‌های خود را که مانند یکدیگر است به میان بگذارند و هردو درمجموع، شریک شوند. خلقت، طرح این مطلب را به این شکل ریخته، که دو موجود در شکل و وضع مختلف، به‌صورت دو قطب مثبت و منفی یکدیگر را جذب کنند (مطهری، ۱۳۷۷: ۳۴).

۲-۵. نظریه‌هایی جامعه‌شناسی خانواده

۱_۲_۵. نظریه تکاملی

نظریه تکاملی به این باور است که با توجه به توسعه و تکامل که در طول سیر زندگانی بشر رخ‌داده، گفتند نهاد خانواده هم از این قاعده مستثنی نیست لذا خانواده به‌طور یکسان در خط مستقیم از حالتی ساده به حالت پیچیده تحول‌یافته است.(تقوی،۱۳۸۱ : ۱۷ -۱۸)

۲_۲-۵. نظریه کارکردگرایی

این نظریه در مقابل نظریه تکامل‌گرایی شکل‌گرفته و به تعامل اجتماعی باور دارد و روند تاریخی را که تکامل‌گرایان بر آن دیدگاهشان استوار بود کاملاً منکر می‌شوند فقط به لحظه‌ای معینی از وضع سازمان و کارکرد جامعه و نهادهای آن مانند خانواده و خویشاوندی نظر دارند لذا طبق این نظریه هر فرهنگ را می‌تواند بدون مراجعه به گذشته و داده‌های تاریخی آن بلکه به حالت فعلی آن موردتوجه قرارداد.(تقوی، همان، ۲۲)

۳_۲_۵. نظریه ساخت‌گرا

در این نظریه توجه به ساخت جوامع و نهادهای اجتماعی ازجمله نهاد خانواده است درواقع در دیدگاه ساخت‌گرایی رابطه ساخت با عوامل سازنده آن موردتوجه قرار می‌گیرد. (تقوی، همان، ۲۳ -۲۴) ساخت اجتماعی مجموعه‌ای از روابط اجتماعی است که دارای نظامی نسبتاً ثابت و قابل‌طبقه‌بندی است. لوی استروس با مطرح کردن نظریه ساخت‌گرایی‌اش پیش‌داوری‌های تکامل‌گرایان را مردود دانسته و ترجیح می‌دهد که تمام پدیده‌های اجتماعی و از آن جمله خانواده و خویشاوندی را به‌صورت همزمان بررسی نماید در حال که تکامل‌گرایان چنین نمی‌گوید نکته‌ای دیگری که قابل‌توجه است اینکه ایشان برخلاف کارکردگرایان منکر اهمیت شناخت گذشته نیز نمی‌شود. (همان، ۲۴). لوی استروس اولین قرارداد اجتماعی و نخستین مرحله خویشاوندی را مسئله منع زنای با محارم می‌داند. ازنظر وی تا زمانی که روابط میان زن و مرد بدون کدام قاعده و قانون مصوب از سوی جمع صورت می‌پذیرفت اختلاط آزاد بود. در این دورهٔ هرچند کوتاه، بشر فرهنگی نداشت ولی با پیدایش قانون منع زنای با محارم انسان گام نخستین را به‌سوی فرهنگ برداشت و شد انسان فرهنگی.(ساروخانی، ۱۳۸۲: ۱۵۵)

درنتیجه باتوجه به بررسی سایر نظریات مطرح از سوی دانشمندان جامعه‌شناس به نظر می‌رسد نظریه ساخت‌گرایی یکی ازنظری‌ات جامعه‌شناسی مطرح در حوزه خانواده است که نسبت به سایر نظریات جامعه‌شناسی خانواده از مشکلات به دور و یا با مشکلات کمتری همراه است.

چارچوب نظری نوشتار حاضر نظریه برساختی است که با رویکرد نشانه شناختی به‌عنوان مبنای تحلیل پژوهش انتخاب‌شده است.

روش تحقیق

تحلیل نشانه شناختی

باید برای فهم و تحلیل پیام‌های رسانه‌ای یک روش و شیوه‌ای انتخاب گردد که سازگار با محتوای رسانه‌ای باشد. برای تحلیل پیام‌های رسانه‌ای تا آنجای که تتبع گردید از روش‌های همچون تحلیل محتوا، تحلیل گفتمان و نشانه‌شناسی استفاده‌شده است که البته هرکدام بر اساس آن مبنا و هدف که انتخاب به تحلیل پرداخته‌اند. یکی از روش‌های تحلیل متن روش نشانه‌شناسی است که از روش فوق برای تحلیل فیلم‌های سینمای و سریال‌های تلویزیونی استفاده می‌شود در تحقیق حاضر برای تحلیل پیام‌های ارتباطی موردنظر از شیوه و روش نشانه‌شناسی پس از بررسی نظرات دیدگاه اندیشمندان این حوزه و نظر دقیق‌تر مورداستفاده قرار خواهد گرفت.

نشانه‌شناسی در رویکرد کیفی رقیب جدی برای تحلیل محتوای کمّی است.(اسماعیلی،۱۳۹۳: ۸۳) در تحلیل محتوا از روش‌های کمّی برای تحلیل متون استفاده می‌شود؛ اما نشانه‌شناسی، به دنبال تحلیل متون در حکم کلیت‌های ساختمند و در جست‌وجوی معناها پنهان و ضمنی است(چندلر، ۱۳۸۷: ۳۱) ازنظر نشانه شناختی می‌توان عصر اطلاعات کنونی را عصر نشانه‌ها تعریف کرد که فهم آن نیز جز از رهگذر علمی به نام علم نشانه‌شناسی که همان تلاش علمی نظام‌یافته برای فهم این مسئله که نشانه‌ها چیستاند و چگونه عمل می‌کنند ممکن نمی‌گردد. (دینه سن،۱۳۸۰ : ۱۱)

سطوح سه‌گانه رمزگان جان فیسک

واقعه‌ای که قرار است از تلویزیون به‌صورت فیلم یا سریال برای مخاطبان پخش شود پیشاپیش با رمزهای اجتماعی رمزگذاری شده‌اند که در سه سطح موردبررسی قرار می‌گیرد:

الف) رمزگان اجتماعی

سطح واقعیت یا رمزهای اجتماعی که عبارتند از: ظاهر لباس، چهره‌پردازی، محیط، رفتار، گفتار،حرکات سر و دست، صدا و غیره.

ب) رمزگان فنی

سطح بازنمایی یا رمزگان فنی، رمزگان اجتماعی وقتی می‌تواند در رسانه قابل پخش باشد که رمزگان فنی به کمک دستگاه‌های الکترونیکی دوباره رمزگذاری شوند. رمزهای فنی عبارتند

از: دوربین، نورپردازی، تدوین، موسیقی و صدابرداری که رمزهـای متعـارف بازنمـایی را انتقـال می‌دهند.

ج) رمزگان ایدئولوژیکی

سطح ایدئولوژی یا رمزگان ایدئولوژیکی، رمزهای ایدئولوژی عناصر فوق را در مقولـه‌هـای انسجام و مقبولیت اجتماعی قـرار مـی‌دهنـد کـه برخـی از ایـن رمزهـا عبارتنـد از: فردگرایـی، پدرسالاری، نژاد، طبقه اجتماعی مادی‌گرایی سرمایه‌داری و غیـره (فیسـک،۱۳۸۰: ۱۲۸) جـان فیسک پس از توضیح اجمالی هریک از این سطوح رمزگان می‌گوید: روند ایجاد معنی مسـتلزم حرکت مستمر صعودی و نزولی در سطوح مختلف نمودار بالاست معنا فقط زمانی ایجاد می‌شود که واقعیت و انواع بازنمایی و ایدئولوژی در یکدیگر ادغام شـوند و بـه نحـوی منسـجم و ظـاهراً طبیعی به وحدت برسند نقد نشانه شناختی یا فرهنگی این وحدت را واسازی می‌کنـد و نشـان می‌دهد که طبیعی به نظر آمدن این وحدت ناشی از تأثیر بسـزای رمزهـای ایـدئولوژیک بـر آن است.(۱۳۸۰: ۱۳۰)

ابزار گردآوری اطلاعات

در نوشتار حاضر از مطالعه اسنادی استفاده‌شده، البته اسناد در این پژوهش به دو صـورت اسناد مکتوب و کتاب‌خانه‌ای و اسناد تصویری که سریال موردنظر را شـامل مـی‌شـود. قسـمت اسناد مکتوب که شامل مفاهیم، چارچوب نظـری و روش تحقیـق مـی‌شـود، و اسـناد تصـویری شامل قسمت‌های دیگر پژوهش است.

جامعه آماری و نحوه نمونه‌گیری

ازآنجایی‌که نوشتار فوق به دنبال بازنمایی خانواده در سریال فیس‌بوک که در شهر هـرات افغانستان از شبکه تلویزیونی (عصر) در سال‌های(۱۳۸۳-۱۳۸۴)پخش‌شـده اسـت در پـژوهش حاضر قسمت‌های خانوادگی سریال طنز فیس‌بوک به‌صورت هدفمند مدنظر است.

یافته‌های پژوهش

رمزگان اجتماعی

حضور انسان‌ها در زندگی واقعی همواره حضور رمزگـذاری شـده اسـت. بـه‌عبـارت‌دیگـر، ادراک ما از اشخاص مختلف بر اساس ظاهرشان طبـق رمزهـای متعـارف در فرهنگمـان شـکل می‌گیرد مسئول انتخاب بازیگران با

استفاده از این رمزها، کارش را آگاهانه‌تر و متعارفانه‌تر انجام می‌دهد. (محمدی و عباسـی، ۱۳۸۰: ۱۲۹) بر این اساس ملاحظه می‌شود در سریال مدنظر از این رمزگان برای واقعی نشـان

دادن فیلم استفاده‌شده است. لباس‌ها طبق فرنگ و مطابق سن افراد استفاده‌شده زمـان سـریال در سال‌هایی (۱۳۹۳-۱۳۹۴) پخش‌شده که رسانه‌های مثل تلویزیون‌هـای کـابلی، مـاهواره‌ای و انواع شبکه‌های مجازی در سراسر جهان به‌خصوص افغانستان فعالیت دارند،

مکان فیلم شهر هرات یکی از شهرهای مهم افغانستان در مکان‌های که فیلم تهیه‌شـده از مکان‌ها مسکونی، منزل شمس‌الدین، و منزل حبیب داماد شـمس‌الـدین و غـلام احمـد شـوهر خواهر شمس‌الدین استفاده کرده همچنین از اماکن مثل بنگاه معاملاتی برای بیع و شرا منـازل از قمندانی محل برای مواقع اضطراری استفاده‌شده برای اعلام گمشدگان و یا رساندن شـکایات و...

رمزگان فنی

رمزگان فنی که برای تحلیل انتخاب‌شده رمزگان فنی اصلی در فیلم‌سازی چـون زمـان و مکان، وسایل صحنه، بازیگران، صدا و نورپردازی و دوربین هسـتند کـه توسـط صـاحب‌نظرانـی چون فیسک؛ معرفی‌شده‌اند این رمزگان در اصل دارای دو کاربرد عمده هسـتند در مرحلـه اول کمک می‌کنند که رویداد ارتبـاطی از رسـانه مـدنظر قابـل پخـش باشـد و در مرحلـه بعـد بـه کارگردان کمک می‌کنند تا بتواند قصد و نیـت خـود را در اثـر ارتبـاطی اعمـال کنـد. در ذیـل یافته‌های تحلیلی هریک از رمزگان فنی بر روی سریال موردنظر به‌صورت خلاصه ارائه می‌گردد.

الف) زمان و مکان

بسیاری از رمزگان فیلم و سریال بر اساس زمان و مکان فیلم برگزیده می‌شوند؛ زمان یک فیلم و سریال موقعیت‌های اجتماعی آن فیلم را که در آن زمان ساخته‌شده نشان مـی‌دهـد لـذا در تحلیل فیلم و سریال ما نمی‌توانیم زمان آن را مدنظر قرار ندهیم. بافت مـوقعیتی یـک مـتن رسانه‌ای در خلق معنای آن اثرگذار است. همچنین مکان فیلم می‌تواند معنای خاصـی را بـرای مخاطب القا کند. مکان فیلم شهر هرات یکی از شهرهای مهم افغانستان در مکان‌های کـه فـیلم تهیه‌شده از منازل مسکونی، منزل شمس‌الدین، و منزل حبیب داماد شمس‌الدین و غلام احمـد شوهر خواهر شمس‌الدین استفاده کرده همچنین از اماکن مثل بنگاه معاملاتی برای بیع و شـرا ی منازل، همچنین از قمندانی محل برای مواقع اضطراری استفاده‌شده برای اعلام گمشـدگان و یا رساندن شکایات و...

ب) دوربین

ا. فاصله دوربین

یکی از رمزگان فنی که در القای معنا برای مخاطـب تـأثیر فـراوان داشـته اسـت کـاربرد

دوربین است، دوربین می‌تواند از دو ناحیه برای القاء معنادار زبان رسانه مؤثر واقع شود؛ زاویه‌ی دوربین و دیگری فاصله‌ی دوربین، هریک از این دو می‌توانند مارا در یک حوزه از فضای روایت قرار دهد. (بوردول و تامسون،۱۳۹۰: ۲۳۰) در نمای دوربین می‌توان یادآور شد که از این تکنیک خیلی به‌صورت هدفمند استفاده‌نشده بیشتر از نمای متوسط که برای گفتگو بین اشخاص استفاده می‌شود به‌کاررفته است.

۲. زاویه دوربین

زاویه‌ای که از کنش، واقعه یا شخصیت فیلم‌برداری می‌شود به میزان زیادی به فراخور هدف هنرمندانه کارگردان دگرگون می‌شود.(اسماعیلی، همان، ۱۱۱) سه حالت اصلی برای زاویه دوربین ذکرشده است:زاویه سرازیر: در این زاویه دوربین از بالا به سوژه می‌نگرد در اینجا بیننده نسبت به سوژه احساس برتری می‌کند. زاویه هم‌سطح یا برابر: در این زاویه بیننده در ترازی هم‌سطح سوژه قرار دارد و احساس برتری ندارد. با سوژه احساس همدردی می‌کند. زاویه سربالا: در این زاویه دوربین از پائین به سوژه می‌نگرد و سوژه بر فراز بیننده حضوری توأم باهیبت دارد و بدین معناست که سوژه باهیبت، قدرتمند و مسلط است.(سلبی و کاودری، همان، ۷۲-۷۷) در سریال فوق بیشترین زاویه بکار گرفته‌شده از طرف کارگردان زاویه هم‌سطح چشم است برای همراهی بیشتر مخاطب درجاهای هم که از زاویه سربالا استفاده‌شده مواقع که شمس‌الدین به سری پسرش سمیع داد می‌زند و او را از اتاقش به برون می‌فرستد و یا در جای که همسر شمس‌الدین وقتی باخبر می‌شود که پول‌هایش را بدون اجازه از بانک برداشته مصرف کرده با داد هوار به مکانی که شمس‌الدین روی تخت بیماری است با داد هوار وارد شده اینجا از زاویه سربالا استفاده‌شده تا اقتدار همسر شمس‌الدین را به نمایش گذارد.

ج) صدا

رمز صدا در دو مقوله(دیالوگ) و (موسیقی) می‌توان مورد تحلیل قرار گیرد که در ادامه به آن دو مورد خواهند پرداخت.

۱.دیالوگ‌ها

یکی از راه‌های تأثیرگذاری بر همدلی بیننده استفاده از گفتگوی شخصیت‌های فیلم است. در یک متن تلویزیونی هیچ‌چیز برای ما دست‌یافتنی‌تر از معنای حرف‌های که شخصیت‌ها بر زبان می‌آورند نیست لذا ضروری است که معنای گفتگو را مخاطب بداند.(جان فیسک، ۱۳۸۰ : ۱۳۵) در سریال مدنظر دیالوگ‌های که انجام‌شده بین اعضاء خانواده نامناسب بوده بین زن و مرد در بسیار اوقات تنش بگومگو و توهین به یکدیگر بوده دیالوگ‌های که بین والدین و

فرزندان هم بوده نوع پدرسالاری و دم محبت و مهرابانی کـه بایـد والـدین نسـبت بـه فرزنـدان داشته باشند را ندارند. از سوی دیگر فرزندان هم نسبت به والدین بی‌احترامی می‌کند این سـوء رفتار از شخصیت‌های اول سریال سر می‌زنند.

۲. موسیقی

موسیقی در یک فیلم و سریال به‌شدت بر واکنش‌های احساسـی بیننـده اثـر مـی‌گـذارد چنانکه می‌تواند تداعی‌کننده یک شخصیت، فضا، موقعیت یا مفهـوم خاصـی باشـد.در مجموعـه موردنظر از موسیقی خاصی به‌صورت معنادار اسـتفاده‌نشـده فقـط در مواقـع کـه سـخن بسـیار غیرمنطقی واقعی از طرف شخصیت‌ها گفته مـی‌شـود صـدای سـوت بـرای غیرواقعـی بـودنش استفاده‌شده است دیگر موسیقی که تداعی‌کننده معنای خاصی باشد استفاده‌نشده است.

د) بازیگران

بازیگران دریک فیلم و سریال با آن هنرمندی که دارند احساسات، نیـات، امیـال و افکـار شخصیت‌ها را به انحای گوناگون منتقل می‌کنند. در تحلیل یک متن تلویزیـونی چهـار موضـوع در بحث بازیگران اهمیت بیشتر دارد:

۱.انتخاب بازیگران

در سریال موردنظر از بازیگران اسـتفاده‌شـده کـه بـا توجـه بـه کـم بـودن و نـادر بـودن سریال‌های خانوادگی از بازیگران معروف استفاده‌نشده فقط از چهره ظاهری بازی گران با توجـه به نقش که باید بازی کند استفاده‌شده فقط جذابیت ظاهر چهره مدنظر بوده است.

۲. لباس بازیگران

لباس بازیگران در مجموعـه مـوردنظر از لبـاس بـازیگران بـا توجـه بـه نقششـان خـوب استفاده‌شده است افراد مانند شمس‌الدین که خواهان آداب‌ورسوم آبا و اجـدادی خـود اسـت از لباس بومی افغانستانی استفاده‌شده اما کسانی که خواهان تجدد و مدرنیتـه اسـت ماننـد فرزنـد شمس‌الدین از تی‌شرت و شلوار بسیار تنـگ اسـتفاده‌شـده اسـت در لبـاس زنـان هـم همسـر شمس‌الدین که نسبتاً مسن است و همچنین همسر غلام احمد از لبـاس‌هـای گشـاد در بسـیار مواقع چادر مشکی استفاده‌شده اما دختران شمس‌الدین از بلوز دامن بسیار تنگ استفاده کـرده که همراهی با مد روز می‌کنند.

۳. رفتار بازیگران

رفتار بازی گران در سریال خیلی نامناسب است احترام که شـرط اول زنـدگی خـانوادگی است در سریال فوق ردپایش دیده نمی‌شود یا بسیار کم‌رنگ بـوده اسـت محبـت در بـین زن و

مرد جایگاهی ندارد زن به مرد و مرد به زن به‌راحتی توهین می‌کنند، والدین نسبت به فرزندان توجه ندارند نه در زمینه آموزش و نه در تربیت بلکه فرزندان به‌راحتی مورد تحقیر قرار می‌گیرند. از آن‌طرف هم فرند در مقابل پدر بی‌حرمتی می‌کند مثل هم‌سن خود رفتار می‌کند.

۴. وسایل صحنه

وسایل صحنه که در سریال موردنظر بکار رفته از محل زندگی خانواده‌ها نمایش داده می‌شود شمس‌الدین که یکی از خانواده‌های اصلی در سریال است در حومه شهر هرات زندگی می‌کند منزل مسکونی شخصی دارد که نسبتاً خوب و در حد معمول است وسایل منزلش هم در حد معمول یک خانواده است از ظروف گرفته تا پرده‌ها و قالین‌های که استفاده‌شده در منزل شمس‌الدین. وسایل صحنه‌ی که از خانواده‌های دیگر به تصویر کشیده شده از منزل مسکونی کوچکی که استفاده می‌کند و مستأجر هم هست تا وسایل منزل مثل ظروف همه حکایت از فقر می‌کنند.

رمزگان ایدئولوژی

الف) مفاهیم اصلی : عدم اعتمادبه‌نفس، پول‌پرستی، ورگه‌های از مردسالاری، و نوعی ازخودبیگانگی یا بی‌هویتی همه رمزگان فنی و اجتماعی که در قالب گفت‌وگوها، شیوه رفتار، موسیقی نما و زاویه دوربین و غیره نمایش داده‌شده‌اند، حول و محور اصلی یعنی عدم اعتمادبه‌نفس، پول‌پرستی ورگه‌های مردسالاری و نوعی بی‌هویتی یا ازخودبیگانگی رمزگذاری شده است.

جمع‌بندی

بازنمایی خانواده در سریال موردنظر، آنچه از بررسی سریال مدنظر به دست می‌آید درزمینه بازنمایی خانواده می‌توان گفت موارد زیر موردتوجه نویسنده و کارگردان این مجموعه بوده است

۱. عدم اعتمادبه‌نفس

خانواده به‌گونه‌ای بازنمایی شده که اعتمادبه‌نفس و دل‌بستگی به کشور خود در تک‌تک افراد دیده نمی‌شود افراد فی‌الجمله خواهان بار بستن و رفتن از کشور خودی به یکی از کشورهای دیگر تصویر شده هر فرد دنبال راه در رفت از کشوراست.

۲. ازخودبیگانگی یا نوع بی‌هویتی

در این سریال افراد و خانواده‌ها طوری بازنمایی شده که مردان در خانواده‌های بازنمایی شده متأسفانه همه بی‌کار و شغل‌اند از شخصیت اول داستان گرفته تا بازیگران عادی فرزندان

در خانواده‌ها هم که بزرگ می‌شوند وقتی پدر عمو برادر همگی را بی‌کار می‌بینند و از آن‌طرف می‌بینند همه فکرشان برون رفتن از کشورند هرکدام دل‌مشغولی شا این است چگونه و ازچه طرقی بتوانند دعوت‌نامه‌ای یکی از کشورهای دیگر را درست کند، طبیعتاً فرزندان هیچ امیدی به این کشور نمی‌بینند و لذا دچار نوعی ازخودبیگانگی و یابی هویتی می‌گردند.

۱.پول‌پرستی

در سریال پول از جایگاه خواص برخوردار است که در مقابل پول افراد به‌راحتی حقوق دیگران را به راحی زیر پا می‌گذارند محبت بین زن و شوهر مشروط به پول تصویر شده اگر مرد زنش را دوست دارد برای این است که از پول و سروت که از پدرش به ارث رسیده و اعضاء خانواده‌اش استفاده می‌کنند است نه به خاطر همسر بودنش همچنین محبت پدر نسبت به فرزند وقتی است که پای پول در میان است و الا محبتی در کار نیست،

۲. نوعی مردسالاری

رگه‌های مردسالاری به فراوانی دیده می‌شود نقش اول مرد بدون اجازه همسرش پول‌های که با فروش مغازه‌اش در بانک گذاشته بود را مصرف می‌کند، همچنین در رفتار و برخوردها بسیار آمرانه عمل می‌شود از طرف مردان بال اتفاق.

نتیجه‌گیری

در این سریال کارگردان سعی دارد که در روابط خانواده روابط بین زن و شوهر و فر زندان را از قالب‌های سنتی دینی تهی ساخته و همچنین آداب‌ورسوم ازدواج در کشور افغانستان را خرافه و بی‌اساس جلوه دهد وسعی کرده این‌گونه مسائل را طور تصویر کند که پایه اصل و محور همه‌چیز را پول، سروت و دارایی دنیوی معرفی کند، به نظر می‌رسد کارگردان سعی دارد در سریال خانواده‌ها را به گونه تصویر کند که در مقابل پول از همه‌چیز به‌راحتی دست می‌کشند، مهر و محبت بین والدین و فر زندان و همچنین بین زن و مرد همه بر پایه پول تصویر شده است اگر پول در میان باشد فرزند لایق مهر و محبت پدر و همسر لایق رفتار خوبی همسر می‌باشند و الا اگر پولی در کار نباشد همه‌چیزتمام شده است.

منابع

قرآن کریم

۱. آیتو، جان، فرهنگ ریشه‌شناسی انگلیسی، فرهنگ نشر نو، ۱۳۸۵ش،ترجمه حمید کاشانیان تهران.

۲. آریانپور کاشانی، عباس، فرهنگ کامل انگلیسی فارسی، تهران، بی‌تا، بی‌جا.

۳. ابن منظور، ابوالفضل، جمال‌الدین، محمد بن مکرم، لسان العرب، بیروت: دارالصادر، ۱۴۱۴، چاپ سوم.

۴. اسماعیلی، رفیع الدین، بازنمایی الگوی شخصیت مرد و زن در سینمای ایران(ارزیابی آن براساس آیات و روایات) قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی(ره),۱۳۹۳

۵. اصفهانی راغب، حسین بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، لبنان: دار العلم، ۱۴۱۲،ق.

۶. بوردول، دیوید وکریستین، تامسون، هنر سینما، ترجمه محمدی، فتاح، چاپ هشتم، نشر مرکز، تهران،, ۱۳۹۰

۷. بشیری، حسن، و اسکندری، علی، بازنمایی خانواده ایرانی در فیلم سینمایی یک حبه قند، فصل‌نامه تحقیقات فرهنگی ایران، دوره ششم شماره دوم، تابستان ۱۳۹۲صص۱۴۳-,۱۶۱

۸. پیکار، زینب و محمدی، اصغر، مطالعهٔ تطبیقی خانواده از دیدگاه شهید مطهری وتالکوت پارسونز، فصل‌نامه پژوهش‌های اجتماعی اسلامی، زمستان:۱۳۹۶، شمارهٔ۱۱۵.

۹. جوهری، اسماعیل بن حماد، الصحاح – تاج الغة و صحاح العربیة، دارالعلم لل ملایین، ۱۴۱۰هج ق چاپ اول بیروت لبنان.

۱۰. جان فیسک، فرهنگ تلویزیون، ارغنون، زمستان:۱۳۸۰، شماره ۱۹، ترجمه برومند، مژگان.

۱۱. خیری، حسن، دین رسانه ارتباطات انسانی، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۳۸۹، چاپ اول.

۱۲. دهقان، مجید، بررسی تطبیقی بازنمایی خانواده و چالش‌های آن در سینمای روح‌الله حجازی و رضا میر کریمی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته سینما باراهنمایی حمید دهقان پور،, ۱۳۹۵

۱۳. دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه دهخدا،تهران، دانشگاه تهران،۱۳۸۵، ش.

۱۴. .دینه سن، آنه ماری، درآمدی بر نشانه‌شناسی، نشر پرسش، آبادان، ۱۱۱۱، ترجمه

مظفر قهرمان.
۱۵. روحانی، حسن، خانواده، سرمایه خانواده و چالش‌های فراروی جامعه، فصلنامه راهبرد، سال نوزدهم، شماره، ۵۷، زمستان،۱۳۸۹، صص ۳۳-۷.
۱۶. عمید، حسن فرهنگ فارسی عمید، جلد دوم ، امیرکبیر: تهران، ۱۳۸۲، چاپ بیست و ششم.
۱۷. (عابدی سرآسیا، علی‌رضا و دیگران، هرمنوتیک و اصول فقه، فصلنامه فقه و اصول، شماره ۸۵ ،۱۳۸۹
۱۸. کوبلی، پل، نظریه‌های ارتباطات: مفاهیم انتقادی در مطالعات فرهنگی و رسانه، سرویستار عاملی سعید رضا، ترجمه: شاه قاسمی، احسان، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی،۱۳۸۷، جلد سوم، چاپ اول.
۱۹. محسنیان راد، مهدی، ارتباط شناسی، ارتباطات انسانی(میان فردی، گروهی، جمعی) تهران: سروش انتشارات صداوسیما، ۱۳۶۹، چاپ دوازدهم.
۲۰. محمدی، محمدهادی و علی عباسی، صمد، ساختار یک اسطوره، چاپ اول، نشر چستان، تهران، ،۱۳۸۰
۲۱. معتمدنژاد، کاظم، وسایل ارتباط‌جمعی، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۳۷۱، چاپ دوم.
۲۲. معین، محمد، فرهنگ معین، آدنا، کتاب راه نو، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۸۱ ،به اهتمام عزیزالله علیزاده.
۲۳. مهدی زاده، سید محمد، رسانه‌ها و بازنمایی، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، معاونت مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی، دفتر مطالعات و توسعه رسانه‌ها،۱۳۸۷
۲۴. مطهری، مرتضی، (یادداشت‌های استاد مطهری. تهران، انتشارات صدرا،۱۳۷۷
۲۵. هال،استوارت، گزیده‌هایی از عمل بازنمایی، نظریه‌های ارتباطات: مفاهیم انتقادی در مطالعات فرهنگی و رسانه، ترجمه احسان شاه قاسمی، چ۱ پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی، تهران،،۱۳۸۷
۲۶. هال،استوارت، معنا، فرهنگ وزندگی اجتماعی، ترجمه: احمد گل محمدی تهران، نشر نی، چاپ دوم،،۱۳۹۱
۲۷. .فضیلت، محمود، زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه رازی، چاپ اول،۱۳۸۵.